

Effects of Seed Subsidies on Crop Production Value in Kayseri Province

Şeyma AKŞİT ÖZER¹ Meral AKALIN KOCA²-Mustafa TOKDEMİR³-Ertan KARAKAYA⁴- Ercan VAROL⁵

^{1,2,3,4,5}Kayseri İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, Kayseri, Türkiye

¹seyma.aksitozer@tarimorman.gov.tr, ²meral.akalinkoca@tarimorman.gov.tr, ³mustafa.tokdemir@tarimorman.gov.tr, ⁴ertan.karakaya@tarimorman.gov.tr, ⁵ercan.varol@tarimorman.gov.tr

¹0000-0003-1517-3943, ² 0009-0008-8271-0570, ³0009-0001-0850-9173, ⁴0009-0008-7643-1954, ⁵ 0000-0003-2842-0974.

Geliş Tarihi: 20.02.2026 Düzeltme Geliş Tarihi: 11.03.2026 Kabul Tarihi: 11.03.2026

ABSTRACT

This study examines the effects of the current support measures on the agricultural production values of sufflower, chickpea, green lentil, and dry bean products. The project was analyzed the impact of the input support provided on the production of sufflower, chickpea, green lentil, and dry beans, which have significant production volumes across the province. The project's input support increased the orientation towards sufflower, chickpea, green lentil, and dry bean production, and producers adopted the support mechanism due to both the financing model and its contribution to the economy. A significant contribution has also been made to the development of the food and feed industry sectors in parallel with the availability of raw materials. Seed support projects have also had positive effects on sustainable product supply, the diversification of rural welfare and farm economies, the creation of a planned agricultural sector, and the sustainable management of soil, water resources, and biological diversity.

Key Words: Seed support, safflower, chickpea, green lentil, dry bean.

Kayseri İli Tohum Desteklemelerinin Bitkisel Üretim Değerleri Üzerine Etkileri

ÖZ

Bu çalışmada; Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yürütülen 'Tarım Arazilerinin Kullanımının Etkinleştirilmesi Projesi' ile Kayseri ilinde 2021 ve 2024 yılları arasında uygulanan hibeli ve çiftçi öz katkısı modeli ile tohum dağıtımı gerçekleştirilen ve il genelinde önemli üretim miktarlarına sahip olan aspir, nohut, yeşil mercimek, kuru fasulye ürünlerinin mevcut desteklemeler sonucunda bitkisel üretim değerlerine olan etkileri incelenmiştir. Projede sağlanan girdi desteği ile aspir, nohut, yeşil mercimek ve kuru fasulye üretimine yönelim artmış, üreticilerce gerek finansman modeli, gerekse ekonomiye olan katkısı nedeniyle destekleme mekanizması benimsenmiştir. Hammadde varlığına paralel gıda ve yem sanayi sektörlerinin gelişimine de önemli katkı sunulmuştur. Tohum destekleme projeleri ile sürdürülebilir ürün arzına, kırsalda refah seviyesinin ve çiftlik ekonomisinin çeşitlendirilmesine, planlı tarım sektörünün oluşturulmasına, toprak, su kaynakları ile biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilir yönetimine de olumlu yansımalar kaydedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tohum desteği, aspir, nohut, yeşil mercimek, kuru fasulye.

GİRİŞ

Dünya nüfusunun hızlı artması sonucunda insanlığın beslenme sorunlarıyla karşı karşıya kaldığı bilinmekte ve soruna çözüm arayışları hızlı bir biçimde devam etmektedir. Tarım, bir sektör haline gelmiş ve ekonomik büyümeye katkısı, istihdam yaratma kapasitesi ve dış ticaretteki etkisinin yanı sıra, toplumun gıda ihtiyacını karşılaması ve birçok sanayi koluna temel girdi sağlaması bakımından kritik bir konuma sahiptir. Bu çok yönlü işlevi nedeniyle, üretimde etkinliği artırmak, kaynak kullanımını iyileştirmek ve sektörde devamlılığı güvence altına almak amacıyla çeşitli politika ve uygulamalar hayata geçirilmiştir (Sayın ve ark., 2015; Yıldız, 2017). Bu çerçevede, tarımsal destekleme politikalarının şekillenmesinde etkili olan unsurlar, ülkelerin ekonomik yapısı, sosyal öncelikleri ve tarımsal potansiyellerine bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir (Doğan ve Gürler, 2015). Tarım, tüm dünya ülkelerinde güvenilir gıdaya ulaşmanın en temel adımıdır. Bu neden arz güvenliğinin sağlanması ve dışa bağımlılığın azaltılması açısından devlet desteklemeleri önemli bir yere sahiptir. Tarımsal destekleme politikaları, tarım sektörüne yönelik politikalar içerisinde politikaların etkin ve verimliliğini etkileyen önemli faktörlerdendir. Bu bağlamda tarımsal teşvikler, ekonomik istikrarı ve sosyal yapıyı koruyan stratejik konumlu bir devlet politika aracı olarak gıda güvenliğinin sağlanması, üretim devamlılığı, kırsal kalkınma ve sosyal denge olmak üzere temel rol üstlenmektedir. Öyle ki OECD'nin 2025 yılında yayınladığı "Tarım Politikaları İzleme ve Değerlendirme Raporunda" farklı destek türlerinin ticari etkilerinin farklı olduğu ve en büyük ticari etkinin, kullanımında herhangi bir sınırlama olmayan değişken girdiler için vurgulanmıştır. Bu duruma ek olarak OECD'nin 2012 yılında yayınlanan (Producer Support Estimate Indicator) raporunda Türkiye'nin tarımsal desteklemelerin en fazla olduğu ülkeler arasında gösterilmiştir (Aktaş ve ark., 2015). Tarımsal üretimde meydana gelen istikrarsızlık üreticilerin gelirlerinde azalmalar yaşanmasına neden olmaktadır. Girdi maliyetleri ile tarımsal gelir arasındaki ters orantı sebebi ile ortaya çıkan eşitsizliğin giderilmesi için tarımsal desteklemeler önemli bir araçtır.

Kırsalda insanların en önemli geçim kaynaklarından biri olan tarımsal faaliyetlerin diğer gelir getirici faaliyetlere göre doğal şartlara bağımlı olması, üretim miktarlarının mevsimsel dalgalanmalara göre farklılık göstermesi, tarımsal üretimde arz ve talebin doğru orantılı olması, büyük önem arz etmekte ve bu orantının esneklik payı çok düşük olmaktadır. Bu duruma ek olarak tarımsal faaliyetlerle uğraşan üreticilerin gelir seviyelerinin düşük olması nedeniyle birçok risk unsurunu içermektedir. Ancak tarım kırsal nüfus için temel geçim kaynağını oluşturmaktadır. Kırsalda yaşayan nüfusun büyük bir kesimi istihdamı tarımsal faaliyetlerden karşılanmakta, aynı zamanda ülke toplam gelirine de önemli bir katkı sağlamaktadır. Bu katkı dışa bağımlılığın azaltılması yönünde önemli bir gücün ifadesi olmaktadır. Bu nedenle tarım, devlet desteklemelerine en fazla ihtiyaç duyulan sektörlerden birisidir. Devlet desteklemeleri ile her geçen gün artan girdi maliyetlerinin azaltılması; ürünlerde fiyat stabilitesinin sağlanmasında, tarım sektöründe aktif olan üreticilerin gelir düzeylerinin ve refah seviyelerinin yükseltilmesi, tarımsal üretimin sürdürülebilirliğinin sağlanması ve güçlü rekabet kapasitesine sahip bir tarım sektörünün oluşması açısından önem arz etmektedir. (Tan ve ark. 2015). Yapılan araştırmalara göre, dünya genelinde insan beslenmesinde önemli bir yere sahip olan yemeklik baklagiller, bitkisel protein ihtiyacının yaklaşık %22'sini ve karbonhidrat tüketiminin ise yaklaşık %7'sini karşılamaktadır (Adak ve ark., 2010). Kayseri ili genelinde tahıllardan sonra en çok üretilen ürünlerin başında yemeklik baklagiller gelmektedir (TÜİK, 2024). Ancak belirli dönemlerde yapılan desteklemeler sonucunda üretiminde gerilemeler yaşanmıştır. Baklagil tarımının yapısal sorunlarına ilave olarak desteklemelerde meydana gelen azalmalar neticesinde köyden kente göç oranının artması baklagil üreticilerinin arazilerini nadasa bırakmasına sebep olmuştur (Bolat ve ark., 2017). Ancak artan destekleme faaliyetleri özellikle en maliyetli girdilerden biri olan tohumun desteklenmesi sonucunda

baklagil üretimi yeniden ivme kazanmıştır. Araştırmaların bir çoğu desteklemelerin baklagil üretiminin artışında önemli bir role sahip olduğuna değinmiştir (Okutucu ve ark., 2013; Ünüvar, 2014; Adak, 2014; Ton ve ark., 2014). Aspir kurak alanlar için yetiştiriciliği uygun olan önemli bir alternatiftir. Aspir, sahip olduğu yüksek kaliteli yağ içeriğine rağmen ülkemizde hak ettiği ilgiyi görememektedir. Çiftçilerin üretim alışkanlıklarında yaygın bir yere sahip olmaması sebebiyle, günümüzde ekim alanları ve üretim düzeyi istenilen seviyeye ulaşamamıştır (Uysal ve ark., 2006). Bu durumun aksine Kayseri ilinde yapılan desteklemelerle üretim belirli bir seviyeye çıkmıştır. Özellikle üretici açısından kabul görmüş kıymetli bir bitkisel yağ kaynağı olarak il genelinde üretimde birinci sıraya yerleşmiştir (TÜİK, 2024).

Kayseri ili genelinde sanayi ile uğraşan nüfusun dışında kalan kırsal nüfusun temel geçim kaynağını tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Tarım alanları il geneli toplam alanın %36,6'lık kısmını oluşturmaktadır. Kayseri ili tarım alanlarının kullanım deseni incelendiğinde; 230.739 dekar alanda meyve, içecek ve baharat bitkileri üretimi, 367.373 dekar alanda sebzeçilik faaliyetleri ve 4.715.298 dekar alanda tahıllar ile diğer bitkisel ürünlerin yetiştiriciliği gerçekleştirildiği, 881.439 dekar alanın ise nadas uygulamalarına ayrıldığı görülmektedir (TÜİK, 2024). Bu dağılım, bitkisel üretimde geniş alanlı tarla bitkilerinin ağırlığını ortaya koyarken, ürün çeşitliliğinin artırılmasına yönelik potansiyelin varlığını da gözler önüne sermektedir. Kayseri ili yemeklik tane baklagil (nohut, kuru fasulye, yeşil mercimek) ve kurakçıl yağ bitkileri (aspir vb.) için önemli üretim merkezlerinden biri olmakla birlikte birçok tarımsal ürün için de stratejik öneme sahiptir. Bu durum il genelinde tarımsal desteklemelerin tarımsal üretimin artırılması açısından gerekliliğini net bir şekilde ifade etmektedir.

Artan nüfusu besleyebilmek için şüphesiz üretimin şart olduğu günümüzde, temel strateji birim alan veriminin artırılmasıdır. Bu sebeple tarımsal faaliyetler içerisinde en önemli yere sahip olan girdilerin başında üretim materyali olarak tohum gelmektedir. Artan girdi maliyetleri üreticilerin tarımsal gelirinin her geçen gün düşmesine sebep olmaktadır. Bu nedenle tarımsal desteklemelerin özelinde tohum desteklemeleri, önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışmada; Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yürütülen 'Tarım Arazilerinin Kullanımının Etkinleştirilmesi Projesi' ile Kayseri ilinde 2021 ve 2024 yılları arasında uygulanan hibeli ve çiftçi öz katkısı modeli ile tohum dağıtımı gerçekleştirilen ve il genelinde önemli üretim miktarlarına sahip olan aspir, nohut, yeşil mercimek, kuru fasulye ürünlerinin mevcut desteklemeler sonucunda bitkisel üretim değerlerine olan etkileri incelenmiştir.

MATERYAL VE METOT

Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yürütülmekte olan 'Tarım Arazilerinin Kullanımının Etkinleştirilmesi Projesi' kapsamında Kayseri ili genelinde hibeli ve çiftçi öz katkısı uygulama modeli tohum dağıtımı gerçekleştirilmektedir. Bu proje tarım arazilerinin kullanımının etkinleştirilmesi için işlenmeyen ve nadasa ayrılan alanlar ile işlemeli tarıma uygun olmayan alanlar öncelikli olmak üzere, uygun tarımsal üretim yöntemleri kullanmak suretiyle bitkisel üretimin artırılmasına yönelik yatırım projelerinin desteklenmesini amaçlamaktadır. Bu amaçla projede nadasa bırakılan işlenmeyen tarım arazilerinin üretime kazandırılması, bitkisel üretim alanlarının artırılarak toplam üretim miktarının yükseltilmesi, stratejik açıdan arz açığı bulunan ürünlerin ekim alanlarının genişletilmesi, birim alandan elde edilen verimin artırılması, stratejik olarak arz açığı olan ürünlerin ekim alanlarının artırılması, üreticilerin girdi maliyetlerinin azaltılması, üretimde sürdürülebilirliğin sağlanması, planlı üretim modelinin yaygınlaştırılması ve tarım arazilerinin amaç dışı kullanımının engellenmesi hedeflerini içermektedir. Projenin temel öncelikleri; işlenmeyen veya nadasa bırakılan arazilerin, uygun münavebe planı ve ekim yöntemleri kullanmak suretiyle tarımsal üretime kazandırılması, iklim değişikliğini dikkate

arak, uygun çeşitlerle öncelikle hububat, baklagil ve yağlı tohumlu bitkiler ile sebze üretiminin geliştirilmesi, işlemeli tarıma uygun olmayan arazilerde, katma değeri yüksek bitki türlerinin üretiminin artırılması, doğal ekolojilerinde var olan bitki türlerinin aşılama, çeşit değişimi vb. teknik uygulamalarla birim alandan elde edilen verimin artırılmasıdır. Bu hedef, amaç ve öncelikler ışığında Kayseri ili genelinde 2021-2024 yılları arasında projenin ikinci önceliği kapsamında kuru fasulye, yeşil mercimek, nohut ve aspir ürünleri hibeli ve çiftçi öz katkısı modeli ile desteklenmiştir.

1. Materyal

Bu araştırmanın ana materyalini, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yürütülen Tarım Arazilerinin Kullanımının Etkinleştirilmesi Projesi (TAKEP) kapsamında Kayseri ili genelinde 2021–2024 yılları arasında gerçekleştirilen hibeli tohum dağıtım uygulamalarına ait veriler oluşturmaktadır (Anonim, 2024). Çalışmada proje kapsamında üreticilere hibeli ve çiftçi öz katkısı modeli ile dağıtılan kuru fasulye (*Phaseolus vulgaris* L.), yeşil mercimek (*Lens culinaris* Medik.), nohut (*Cicer arietinum* L.) ve aspir (*Carthamus tinctorius* L.) tohumlarına ilişkin veriler kullanılmıştır. Araştırmada ayrıca Kayseri İl Tarım ve Orman Müdürlüğü ile ilçe müdürlüklerinden temin edilen proje uygulama kayıtları, dağıtım listeleri ve uygulama alanlarına ilişkin teknik veriler materyal olarak değerlendirilmiştir. Bunun yanında proje uygulama alanlarına ilişkin iklimsel ve tarımsal üretim verilerinden de yararlanılmıştır.

2. Metot

Araştırmada kullanılan veriler, Tarım Arazilerinin Kullanımının Etkinleştirilmesi Projesi kapsamında Kayseri ilinde yürütülen proje uygulamalarından elde edilmiştir. Proje kapsamında öncelikle il ve ilçe düzeyinde nadasa bırakılan veya işlenmeyen tarım arazileri belirlenmiş ve bu alanların tarımsal üretime kazandırılması amacıyla üreticilerden başvurular alınmıştır. Başvurular ilgili teknik personel tarafından değerlendirilmiş ve uygun görülen üreticilere belirlenen ürünlere ait sertifikalı tohumlar hibeli ve çiftçi öz katkısı modeli çerçevesinde dağıtılmıştır. Tohum dağıtımı yapılacak ürünlerin belirlenmesinde bölgenin agro-ekolojik özellikleri, iklim koşulları, toprak yapısı, ürün desenleri ve proje kapsamında Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından belirlenen öncelikler dikkate alınmıştır. Bu kapsamda özellikle Bakanlık önceliklerinde belirtildiği üzere arz açığı bulunan yemeklik baklagil ve yağlı tohumlu bitkiler öncelikli olarak tercih edilmiştir. Dağıtılan tohumların yöreye uygun ve yerli çeşitlerden olmasına özen gösterilmiş ve ekimi üreticiler tarafından uygun ekim zamanında önerilen tarımsal uygulamalar doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Proje uygulama sürecinde ekim alanları teknik personel tarafından izlenmiş ve üretim faaliyetlerine ilişkin veriler kayıt altına alınmıştır. Araştırmada elde edilen veriler değerlendirilerek proje uygulamalarının nadas alanlarının üretime kazandırılması, ekim alanlarının genişletilmesi ve bitkisel üretimin miktarının artırılması üzerindeki etkileri incelenmiştir.

3. Verilerin Elde Edilişi

Bu araştırmada kullanılan veriler, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yürütülen Tarım Arazilerinin Kullanımının Etkinleştirilmesi Projesi kapsamında Kayseri ili genelinde 2021–2024 yılları arasında gerçekleştirilen uygulamalara ait kayıt ve dokümanlardan elde edilmiştir. Araştırmada ikincil veri kaynakları kullanılmıştır. Bu kapsamda Kayseri İl Tarım ve Orman Müdürlüğü ile ilçe müdürlüklerinden temin edilen proje başvuru kayıtları, tohum dağıtım çizelgeleri ve uygulama alanlarına ilişkin veriler değerlendirilmiştir. Ayrıca proje kapsamında desteklenen ürünlere ait ekim alanları ve dağıtılan tohum miktarlarına ilişkin bilgiler resmi kayıtlar ve raporlardan derlenmiştir. Elde

edilen veriler düzenlenmiş ve araştırmanın amacına uygun şekilde sınıflandırılarak analiz edilmek üzere hazırlanmıştır. Elde edilen veriler analiz edilirken dağıtılan tohum miktarı, ekim alanları ve verimleri yıllara göre tasnif edilerek, projenin uygulanmadığı 2020 yılı baz alınarak TÜİK verileri üzerinden karşılaştırmalı olarak yorumlanmıştır.

Yıllar itibarıyla üretim miktarlarındaki değişimi belirlemek amacıyla yüzdelik olarak değişim oranları hesaplanmıştır. Bu oran, incelenen yıldaki üretim miktarından baz yıl üretim miktarının çıkarılması ve elde edilen değer baz yıl üretim miktarına bölünerek yüz ile çarpılmasıyla hesaplanmıştır (Yeni Değer-Eski Değer)/Eski Değer x 100).

4. Araştırma Alanının Özellikleri

Çalışma alanını oluşturan Kayseri ili, İç Anadolu Bölgesi'nde yer almakta olup karasal iklim özelliklerinin etkisi altındadır. Bölgede yazlar sıcak ve kurak, kışlar ise soğuk ve kar yağışlı geçmektedir. Tarımsal üretimde hububat ve baklagiller önemli bir yer tutmakta olup nadas uygulaması yaygın olarak görülmektedir. Bu nedenle nadas alanlarının üretime kazandırılması ve alternatif ürün desenlerinin geliştirilmesi açısından bölge önemli bir potansiyele sahiptir.

Kayseri ili proje uygulama alanı, biyolojik çeşitlilik açısından önemli noktaları, yüksek düzeyde arazi bozulması ve yaban hayatı içermektedir. Tarım, hayvancılık ve altyapıya yapılan yatırımlar nedeniyle biyolojik çeşitlilik, tarımsal kimyasal kullanımından kaynaklanan kirlilik, hayvan kaybı, aşırı otlatma, toprak erozyonu ve aşırı su kullanımıyla ilgili sorunların mevcut olduğu bölgede küçük parçalı ve yer yer düşük verimli arazi yapısı sebebi ile etkin kullanılmayan tarım arazileri belirgin yer kaplamaktadır. Ayrıca proje alanlarında altyapı yatırımları yetersiz kalmış ve sanayi entegrasyonu sağlanamamıştır. Ancak, altyapı için maksimum bir eşik belirlenerek koruma tedbirleri ve iyi tarım uygulamaları yoluyla yatırımlar desteklenebilecektir. Ağırlıklı olarak küçükbaş ve büyükbaş hayvancılık ile arıcılık yapılan proje alanında bitkisel üretimde ise tahıl, yem bitkileri, şeker pancarı, patates, meyvecilik, bağcılık ve aile tüketimini karşılamak üzere sebze yetiştiriciliği öne çıkmaktadır. Kayseri ili aspir, çavdar, çerezlik kabak ve kimyon üretiminde 1. sırada; çerezlik ayçiçeği, patates üretiminde 2. sırada; tritikale, şeker pancarı, macar fiği ve sorgum üretiminde 3. sırada; arpa üretiminde 4. sırada ve elma üretiminde ise 5. sırada yer almaktadır (TÜİK, 2024).

BULGULAR VE TARTIŞMA

1. Kayseri İlinde Yetiştirilen Aspir, Nohut, Kuru Fasulye ve Yeşil Mercimek Ürünlerine Ait Ekim Alanları ve Toplam Üretim Miktarları

Kayseri ili genelinde tahıl, yemeklik tane baklagil, yem bitkileri ve yağlı tohumların üretimi geniş yer tutmaktadır. Kayseri ili aspir, çavdar, çerezlik kabak ve kimyon üretiminde 1. sırada; çerezlik ayçiçeği, patates üretiminde 2. sırada; tritikale, şeker pancarı, macar fiği ve sorgum üretiminde 3. sırada; arpa üretiminde 4. sırada ve elma üretiminde ise 5. sırada yer almaktadır (TÜİK, 2024). Üreticiler hem genel olarak oturmuş alışkanlıkları hem de gelir potansiyelinin yüksek olduğunu düşündükleri için alışlagelmiş üretim tarzlarını değiştirmemektedir. Bu duruma ek olarak özellikle tek yıllık üretim yapan üreticiler bir yıl sonra tercih edecekleri ürünlerde bir önceki yılın verimini dikkate almaktadırlar. Verimi ve ekonomik getirisi yüksek olan ürünün üretimini devam ettirmektedirler. Projede sağlanan girdi desteği sayesinde bahsi geçen ürünlere yönelim artmıştır. Üreticiler özellikle nadasa bırakmak sureti ile değerlendiremedikleri arazilerini proje ile değerlendirmekte ve gelir elde edebilmişlerdir.

Kayseri ilinin 2020, 2021, 2022, 2023 ve 2024 yıllarına ait nohut, kuru fasulye, yeşil mercimek ve aspir için ekilen alan ile üretim ve verim miktarları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. 2020-2024 Yılları arasında meydana gelen üretim, verim ve ekilen alanlar (TÜİK, 2024)

2024 Yılı			
Ürünler	Ekilen Alan (da)	Üretim Miktarı (ton)	Verim (kg/da)
Nohut	168.068	23.966	143
Kuru fasulye	37.316	12.191	327
Yeşil Mercimek	5.466	496	91
Aspir	91.770	10.191	111
2023 Yılı			
Ürünler	Ekilen Alan (da)	Üretim Miktarı (ton)	Verim (kg/da)
Nohut	161.867	22.392	138
Kuru fasulye	33.382	11.576	347
Yeşil Mercimek	3.405	346	102
Aspir	100.735	11.518	114
2022 Yılı			
Ürünler	Ekilen Alan (da)	Üretim Miktarı (ton)	Verim (kg/da)
Nohut	137.692	16.210	118
Kuru fasulye	29.797	8.418	283
Yeşil Mercimek	2.653	229	86
Aspir	78.185	8.234	105
2021 Yılı			
Ürünler	Ekilen Alan (da)	Üretim Miktarı (ton)	Verim (kg/da)
Nohut	118.858	15.218	128
Kuru fasulye	35.903	9.343	260
Yeşil Mercimek	2.523	237	94
Aspir	17.457	2.201	126
2020 Yılı			
Ürünler	Ekilen Alan (da)	Üretim Miktarı (ton)	Verim (kg/da)
Nohut	95.138	9.918	104
Kuru fasulye	24.069	6.551	272
Yeşil Mercimek	2.327	275	118
Aspir	5.269	734	139

Tablo 1 incelendiğinde Tarım Arazilerinin Kullanımının Etkinleştirilmesi Projesi başlamadan önceki 2020 yılında tüm ürünlerde üretim miktarları ve ekim alanları düşük kalmıştır. Tohum desteklemelerinin başlaması ile birlikte üretim ve ekilen alanlarda meydana gelen artışlar net bir şekilde göze çarpmaktadır. Bazı ürünlerde meydana gelen verim dalgalanmaları ise o yıl meydana gelen iklim değişikliklerinden kaynaklanmaktadır.

Nohut üretimi en yüksek değere 23.966 ton olarak 2024 yılında ulaşmıştır. En düşük nohut üretim miktarı projenin başlamadığı 2020 yılında 9.918 ton olarak elde edilmiştir. Nohut üretim miktarının 2020 yılından 2024 yılına doğru artış eğilimi göstermesinde, sağlanan desteklemeler sayesinde üretim maliyetlerinin düşürülmesi önemli bir etken olmuştur. Nohut ekim alanları en düşük seviyesine 2020 yılında 95.138 dekar ile ulaşırken, en yüksek seviyesine ise 2024 yılında 168.068 dekar ile ulaşmıştır. Desteklemelerin etkisi, ekim alanlarının 2020 yılından 2024 yılına doğru artmasıyla net olarak görülebilmektedir. Nohut verimi de 2020 ve 2024 yılları arasında kullanılan tohumluk çeşidinin yöreye uygun olarak seçilmesinden dolayı artış göstermiştir. Proje ile tohumluk girdisi desteklenirken çeşitlerin de yöreye uygun yüksek verimli çeşitlerden seçilmesinin verim üzerine etkisi olumlu

olmuştur. 2021 yılında ise proje kapsamında nohut tohumu desteklemesi yapılmamıştır ancak yerel yönetimler tarafından yapılan tohum desteklemeleri neticesinde 2021 yılında 2020 yılına göre ekim alanı ve üretim miktarında artış görülmüştür (Tablo 1).

Kuru fasulye en yüksek üretim miktarına 12.191 ton olarak 2024 yılında ulaşmıştır. En düşük üretim miktarı ise projenin başlamamış olduğu 2020 yılında 6.551 ton olarak elde edilmiştir. En geniş ekim alanları ise 37.316 da olarak 2024 yılında, en düşük ekim alanı ise 2020 yılında 24.069 da olarak elde edilmiştir. Verim değerleri de 2020 yılından 2024 yılına kadar artmıştır. En düşük verim değeri ise 2021 yılında 260 kg/da olarak elde edilmiştir (Tablo 1). Yeşil mercimek üretiminde en yüksek değer 2024 yılında 496 ton olarak elde edilmiştir. En düşük değer ise 2022 yılında 229 ton olarak elde edilmiştir. Bu duruma sebep olan en önemli etken iklim şartlarında meydana gelen dalgalanmalar ve çeşit değişikliğidir. Yeşil mercimek ekim alanları tohum desteklemeleri neticesinde yıllara göre artış göstermiştir. En geniş ekim alanları 2024 yılında 5.466 da olarak elde edilmiştir. Ekim alanlarının genişlemesi ve üretiminin artmasına karşın verimde dalgalanmalar meydana gelmiştir. Verimde meydana gelen dalgalanmaların en önemli sebebi iklim koşullarında meydana gelen değişimler ile çeşit farklılığıdır. 2021 yılında ise proje kapsamında yeşil mercimek tohumu desteklemesi yapılmamıştır (Tablo 1). Aspir üretimi, en yüksek üretim miktarına 2023 yılında 11.518 ton ile ulaşmıştır. 2023 yılında proje kapsamlı aspir tohum desteklemesi 249.850 kg iken 2024 yılında bu değer 145.400 kg olmuştur. Desteklenen tohum miktarında meydana gelen artış sebebi ile üretim talebi artmış ve üretim miktarı, ekim alanı, verim 2023 yılında en yüksek değere ulaşmıştır. En düşük aspir üretim değeri ise Tarım Arazilerinin Kullanımının Etkinleştirilmesi Projesi'nin başlamamış olduğu 2020 yılında 734 ton olarak elde edilmiştir. En düşük verim ve ekim alanı da 2020 yılında elde edilmiştir (Tablo 1). Desteklemeler neticesinde aspir üretimin Kayseri ili Türkiye sıralamasında 5. sıradan 1. sıraya yükselmiştir. Bu durumun en önemli sebebi girdi desteklemeleri ve birim alandan elde edilen gelir neticesinde arzın özendirilmesidir. Araştırma sonuçlarımıza benzer olarak Demirdöğen ve ark. (2016), Türkiye genelinde uygulanan girdi desteklemelerinin çıktı desteklemelerinden daha verimli olduğunu ve üretimde teşvik edici rol oynadığını belirtmişlerdir.

Desteklemeler üreticilerin girdi maliyetlerini azaltması sebebi ile ürünlerin üretiminde teşvik edici rol oynamıştır. Bu nedenle Kayseri il genelinde üretim alanları ve miktarları ile verim değerleri üzerinde olumlu etki gözlenmiştir. 2020-2024 yılları arasında özellikle aspir ve nohut ekim alanı ve üretim miktarında önemli artışlar yaşandığı, verim değerlerinin ise iklim koşulları ve üretim tekniklerine bağlı olarak yıllara göre değişkenlik gösterdiği görülmüştür.

2. 2024-2025 Yılları Arasında Kayseri İli Nadas Alanlarında Meydana Gelen Değişim

2020 ve 2024 yılları arasında nadas alanlarında istikrarlı ve belirgin bir azalış eğiliminin olduğu görülmektedir (Tablo 2). 2020 yılında 1.337.941 da olan nadas alanları, 2024 yılında 881.439 da olmuştur. Bu veriler değerlendirildiğinde son beş yıllık dönemde nadas alanlarında toplam azalma oranı %34 olarak gerçekleşmiştir. Bu durumun en temel sebebi tohum destekleme projesiyle tarım arazilerinin etkin kullanımının sağlanmasına yönelik uygulamaların güçlendiğini göstermektedir. Bu proje ile alternatif ürün deseni yaygınlaşmış ve kuru tarım alanlarında baklagil ve yağlı tohumlu bitkilerin ekim alanları artmıştır. Tarım Arazilerinin Kullanımının Etkinleştirilmesi Projesi'nin etkisi, nadas alanlarının üretime kazandırılmasında belirleyici faktörlerden biridir. Böylece nadas alanlarında meydana gelen bu rakamsal azalma sadece niceliği ifade etmekle kalmayıp, Kayseri ili genelinde

tarımsal üretim deseninin dönüşümüne ve arazi kullanım etkinliğinin artmasını ortaya koyan bir gelişme olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 2. 2020-2024 yılları arası nadas alanlarında meydana gelen değişim (TÜİK, 2024)

Yıllar	2020	2021	2022	2023	2024
Nadas alanı (da)	1.337.941	1.307.071	1.002.547	949.635	881.439

3. 2021-2025 Yılları Arasında Kayseri İlinde Dağıtılan Tohum Miktarları ve Beklenen Üretim Artışları

2021 ve 2024 yılında Tarım Arazilerinin Kullanımının Etkinleştirilmesi Projesi kapsamında dağıtılan tohum miktarları Tablo 3'te verilmiştir. Her yıl farklı miktarlarda tohum dağıtımı gerçekleştirilmiş ve ürün bazında dalgalı bir seyir izlemiştir. Bu seyir tarımsal destekleme politikaları, üretimin planlanması ve dönemsel önceliklere göre farklılık göstermektedir.

Nohut dağıtımı 2021 yılında yapılmamış, 2022 yılında 78.000 kg ile en yüksek seviyeye ulaşmış, 2023 yılında 70.000 kg'a düşmüş ve 2024 yılında 72.000 kg olarak gerçekleşmiştir. Kuru fasulye dağıtımı 2021 yılında 40.000 kg iken 2022'de 21.000 kg'a gerilemiş, 2023'te tekrar 40.000 kg'a yükselmiş ve 2024'te 24.460 kg'a düşmüştür. Bu dalgalanma, destekleme politikalarında veya üretim planlamasında yıllara göre değişiklikler olabileceğini düşündürür niteliktedir. Yeşil mercimek dağıtımı 2021 yılında yapılmamış, 2022'de 18.000 kg, 2023'te 20.000 kg ve 2024'te 30.470 kg olarak artış göstermiştir. Özellikle 2024 yılında önemli bir yükseliş söz konusudur. 2020 yılı temel alındığında nohut üretimi 2021 yılında %53,4 oranında artmış, 2022'de %63'e, 2023'te %125,8'e ve 2024'te %141,6'ya yükselmiştir. Aspir dağıtımı ise 2021 yılında 83.300 kg olarak gerçekleşmiş, 2022 yılında yapılmamış, 2023 yılında 249.850 kg ile en yüksek seviyeye ulaşmış ve 2024 yılında 145.400 kg olarak kaydedilmiştir. 2023 yılı aspir dağıtımının en yoğun olduğu yıl olmuştur. Bu durum da üretim, ekim alanı ve verim gibi parametreler üzerinde etkisini açıkça göstermiştir. Aspir üretiminde ise dikkate değer bir artış yaşanmış, 2021 yılında %200'lük bir yükseliş gerçekleşmiş, 2022'de %1.022, 2023'te %1.469,2 ve 2024'te %1.288,4 oranlarında üretim artışı sağlanmıştır.

Tablo 3. genel olarak değerlendirildiğinde ürünlerin destekleme miktarlarının yıllara göre farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Özellikle arz açığı bulunan ürünlerin desteklenmesi sağlanmış ve bu açıdan nohut, aspir, kuru fasulye, yeşil mercimek ürünlerinin üretimleri artırılabilmiştir. Bu durum ürün bazlı destekleme stratejilerinin arz-talep dengesinin korunarak uygulandığını ortaya koymaktadır. Kuru fasulyede sırasıyla %42,6, %29, %76,7 ve %86,1 oranında artışlar gerçekleşmiştir. Yeşil mercimekte ise 2021 ve 2022 yıllarında sınırlı düzeyde azalmalar (%13,8 ve %17) görülmüş, ancak 2023 ve 2024 yıllarında artış oranları sırasıyla %25,8 ve %80,4 olarak gerçekleşmiştir. Bu veriler, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yürütülen 'Tarım Arazilerinin Kullanımının Etkinleştirilmesi Projesi' kapsamında yapılan hibeli tohum desteklemelerinin üretim artışında belirleyici bir etken olduğunu göstermektedir. Özellikle daha önce işlenmeyen veya nadasa bırakılan arazilerde dağıtılan sertifikalı tohumlar, üreticilerin verimliliklerini artırmalarına ve ekim alanlarını çeşitlendirmelerine olanak sağlamıştır. Nohut ve kuru fasulye gibi geleneksel ürünlerde düzenli artışların gözlenmesi, projeden yararlanan işletmelerin üretim planlamasında etkinliği artırdığını ortaya koyarken, aspir üretimindeki hızlı artış ise özellikle proje kapsamında alternatif ürünlerin teşvik edilmesinin somut bir sonucudur. Bu bulgular, tarım arazilerinin etkin kullanımını amaçlayan destek programlarının hem üretim miktarlarını artırmada hem de ürün çeşitliliğini geliştirmede önemli bir araç olduğunu göstermektedir. Bu desteklemeler aynı zamanda tarımsal üretimin doğru yönlendirilmesi, fiyat istikrarının sağlanması ve bazı ekonomik dengelerin sağlanabilmesi açısından önem arz etmektedir. Tarımsal destekler üreticilerin sürdürülebilir üretim

modelinin desteklenmesi ve alternatif ürünlerinin yaygınlaşmasının sağlanacağı politikalar ortak olarak değerlendirildiğinde pazar fiyat desteği, doğrudan gelir desteği, dolaylı gelir desteği ve diğer destekler olarak dört gruba ayrılmaktadır (Çakmak ve ark. 1999; Boz, 2003). Tohum desteklemeleri dolaylı gelir desteği başlığı altında yer almakta olup uzun süreli uygulandığı durumlarda üretimi özendirici nitelikte olacağından arzın artmasına ve fiyatlarda düşüşler meydana gelmesi sonucunu ortaya çıkacaktır (Aktaş ve ark., 2015). Araştırma sonuçları çalışmamızla tohum desteklemeleri arz miktarını artırır nitelikte olması ve üretim miktarını artırması konusunda örtüşmektedir. Buradan hareketle aslında tüm ülkelerin tarımsal destekleme politikaları fiyatlarda düzenliliğin sağlanması ve gelir seviyesinin üst sınıra çıkarabilmesi üzerine kurulan bir sistemi ifade etmektedir (Kıymaz, 2008).

Tablo 3. 2021-2024 yılları arasında dağıtılan tohum miktarları ve 2020 Yılına göre ortaya çıkan artış oranları (Anonim, 2024)

Dağıtılan Tohum Miktarları (kg)				
Ürün Çeşitleri	2021	2022	2023	2024
Nohut	-	78.000	70.000	72.000
Kuru fasulye	40.000	21.000	40.000	24.460
Yeşil mercimek	-	18.000	20.000	30.470
Aspir	83.300	-	249.850	145.400
Üretim Miktarlarında Ortaya Çıkan Artış Oranları (%)				
Ürün Çeşitleri	2021	2022	2023	2024
Nohut	53.4	63	125.8	141.6
Kuru fasulye	42.6	29	76.7	86.1
Yeşil mercimek	-13.8	-17	25.8	80.4
Aspir	200	1.022	1.469.2	1.288.4

SONUÇ

Tarımsal desteklemelerin sektördeki öneminin artmasıyla tarımsal üretim üzerindeki etkilerinin incelenmesi güncel bir konu haline gelmiştir. Bu çalışmada; Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yürütülen 'Tarım Arazilerinin Kullanımının Etkinleştirilmesi Projesi' ile Kayseri ilinde 2021 ve 2024 yılları arasında uygulanan hibeli ve çiftçi öz katkısı modeli ile tohum dağıtımı gerçekleştirilen ve il genelinde önemli üretim miktarlarına sahip olan aspir, nohut, yeşil mercimek, kuru fasulye ürünlerinin mevcut desteklemeler sonucunda bitkisel üretim değerlerine olan etkileri incelenmiştir. Projede sağlanan girdi desteği ile bahsi geçen ürünlere yönelim artmış, üreticilerin çeşitli nedenlerle üretiminden vazgeçtikleri ürünleri yeniden üretim modellerine dahil etmişlerdir. Hedef kitledeki üreticilerin girdi masraflarının indirgenmesiyle hibeli ve öz finansman kaynaklı modele olan ilgi ve üretime katılım oranı artmış, üreticinin ek ekipman gereksinimi olmayışı sebebiyle de üretimde sürdürülebilirlik noktasında önemli kazanımlar sağlanmıştır. Proje kapsamında 2021-2024 yılları arasındaki periyotta kurak koşullara adapte olmuş nohut, yeşil mercimek ve aspir tohumluklarının dağıtımıyla su ekonomisine katkı sağlanmış, üreticilerce nadasa bırakılarak değerlendirilemeyen araziler de proje sayesinde üretime kazandırılarak gelir elde edilmiştir. Bu sayede münavebe sistemine de proje sayesinde yön verilmiş, tarım arazilerinin etkin ve verimli kullanımına katkıda bulunulmuştur. Üretim miktarı artışı ve hammadde varlığına paralel gıda ve yem sanayi sektörlerinin gelişimine de önemli ilham olunmuştur. Tohum destekleme projeleri yeterli, erişilebilir ve sürdürülebilir ürün arzına, kırsal alanda yaşam

kalitesinin, refah seviyesinin ve ekonomik çeşitliğin geliştirilmesine, dirençli ve planlı tarım sektörünün oluşturulmasına, toprak, su kaynakları ile biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilir yönetimine yönelik çalışmalara da örnek olması açısından lokomotif bir uygulama özelliği taşımaktadır.

Author Contributions

1st Author Name-Surname :Data curation; formal analysis; investigation; methodology; writing— original draft.

2st Author Name-Surname :Conceptualization; data curation; formal analysis; funding acquisition; investigation; methodology; project administration; writing— original draft; writing—review and editing.

KAYNAKÇA

- Adak, M.S., (2014). Türkiye’de Yemelik Baklagillerin Önemi, Üretimi Ve İzlenen Politikalar. Tarım ve Mühendislik Yayını, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Yayın Organı.
- Adak, M.S., Güler, M. Kayan, N., (2010). Yemelik Baklagillerin Üretimini Artırma Olanakları, VII. Teknik Kongre, ZMO Yayınları, Ankara.
- Aktaş, E., Altıok, M., & Songur, M. (2015). Farklı ülkelerdeki tarımsal destekleme politikalarının tarımsal üretim üzerine etkisinin karşılaştırmalı analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(4), 55-74.
- Anonim, (2024). Kayseri İl Tarım ve Orman Müdürlüğü Kaynakları. (Erişim tarihi: 19.02.2025).
- Bolat, M., Ünüvar, F. İ., & Dellal, İ. (2017). Türkiye’de yemelik baklagillerin gelecek eğilimlerinin belirlenmesi. *Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 7-18.
- Boz, İ. (2003). Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası. Kar, M., ve H. Arıkan (Ed.), *Avrupa Birliği Ortak Politikalar ve Türkiye içinde* (s. 217-260). İstanbul: Beta Yayınları.
- Çakmak, E. H., Kasnakoğlu, H. ve Akder, H. (1999). *Tarım Politikalarında Yeni Denge Arayışları ve Türkiye*, TÜSİAD, Yayın No: TÜSİAD-T/99-12/275, İstanbul.
- Demirdöğen, A., Olhan, E., & Chavas, J.-P. (2016), Food vs. fiber: An Analysis of Agricultural Support Policy in Turkey, *Food Policy* (61), 1-8.
- Doğan, H., ve Gürler, A. (2015). Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeli Kapsamında Yeşilirmak Tarım Havzasında Yetiştirilen Tarım Ürünlerinin Arz Duyarlılığı. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 25(3), 231-243.
- Kıymaz, T. (2008). Dünya Tarım Piyasalarında Serbestleşmenin Türk Tarımına Fiyat ve Gelir Yönünden Yansıması. DPT Yayınları, Yayın No: 2754.
- OECD, (2025). Organisation for Economic Co-operation and Development. *Tarım Politikaları İzleme ve Değerlendirme Raporu*. Sayfa:37.
- Okutucu, R., Uysal, O., Subaşı, O.S., (2013). Mersin Bakliyat Sektörü Analizi, Çukurova Kalkınma Ajansı Yayını
- Sayın, C., Gülçubuk, B., Bozoğlu, M., Koçak, A., Özalp, A., İlbasmış, O. S. E., ve Ceylan, M., (2015). Türkiye’de Tarımsal Yapıda Değişim ve İzlenen Politikalar. *Türkiye Ziraat Mühendisliği 8. Teknik Kongresi Bildiriler Kitabı-1*, 9.
- Tan, S., Hasdemir, M., & Everest, B. (2015). Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikaları (Agricultural Support Policies in Turkey). In *International Conference on Eurasian Economies*. Ton, A., Karaköy, T., Anlarsal, A. E. (2014). Türkiye’de Yemelik Tane Baklagiller Üretim Sorunları ve Çözüm Önerileri, *Türk Tarım – Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 2(4): 175-180.
- TÜİK, (2024). Türkiye İstatistik Kurumu. Bitkisel Üretim İstatistikleri. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr>, (Erişim tarihi:20.02.2025).
- Uysal, N., Baydar, H., & Erbaş, S. (2006). Isparta popülasyonundan geliştirilen aspir (*Carthamus tinctorius* L.) hatlarının tarımsal ve teknolojik özelliklerinin belirlenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 52-63.
- Ünüvar, F.İ., (2014). Türkiye’de Baklagil Piyasası ve Baklagillere Yönelik Destekler, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Bölümü Doktora Semineri (Yayımlanmamış), Ankara, s:43.
- Yıldız, F. (2017). Türkiye’de Merkezi Yönetim Bütçesinden Yapılan Tarımsal Destekleme Ödemelerinin Tarımsal Üretim Üzerindeki Etkisi: 2006–2016 Dönemi. *Sayıştay Dergisi*, 104, 45-63.